

LV

LV

LV

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 25.6.2009
COM(2009) 295 galīgā redakcija

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

Sestais progresu ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju

{SEC(2009) 828 galīgā redakcija}

SATURS

1.	Ievads	3
2.	Radošuma un inovācijas reģionālā dimensija	4
2.1.	Radošums	4
2.1.1.	Vietējo talantu attīstība	4
2.1.2.	Talantu un apmeklētāju piesaiste	4
2.1.3.	Iecietība	5
2.2.	Inovācija	7
2.2.1.	Jauni uzņēmumi	8
2.2.2.	Pastāvošie uzņēmumi	10
2.3.	Secinājumi	11
3.	Teritoriālā kohēzija: debašu pašreizējā situācija	11
3.1.	Teritoriālās kohēzijas definīcija, darbības joma un mērogs	12
3.2.	Labāka koordinācija un jaunas teritoriālās partnerības	13
3.3.	Labāka sadarbība	13
3.4.	Labāka izpratne par teritoriālo kohēziju	14

KOMISIJAS ZIŅOJUMS

Sestais progressa ziņojums par ekonomisko un sociālo kohēziju Radoši un inovatīvi reģioni

1. IEVADS

Šis ziņojums pievēršas radošumam un inovācijai, jo šie divi elementi Eiropas Savienībai var palīdzēt kļūt stiprākai un ātrāk pārvarēt pašreizējo ekonomisko krīzi. Tāpēc Eiropas ekonomikas atveseļošanas plāns un kohēzijas politika ir vērsti uz ieguldījumiem jomās, kas stiprina ES konkurētspēju ilgtermiņā, piemēram, uzņēmējdarbība, MVU piekļuve finanšu līdzekļiem, cilvēkkapitāls, IKT, zaļās tehnoloģijas un energoefektivitāte¹. Šis plāns stiprina saikni starp kohēzijas politiku un Lisabonas stratēģiju, kā arī spēcīgāk uzsver to, cik nozīmīga ir inovācija, kam 2007. – 2013. gadā ir paredzēti 85 miljardi euro². Piektais progressa ziņojums³ uzsvēra atsevišķu nozaru un ekonomikas pārstrukturēšanas ievērojamo nozīmi reģionālajā attīstībā. Pašreizējā lejupslīde paātrinās pārstrukturēšanu un ļoti nelabvēlīgi ietekmēs atsevišķas nozares; jo īpaši daudz darbavietu tiks zaudētas finanšu, būvniecības un automobiļu nozarē.

Turklāt šajā ziņojumā ir uzsvērtā radošuma un inovācijas reģionālā aspekta lielā nozīme⁴. ESAO⁵ uzsver, ka inovācija kļūst arvien sarežģītāka (atklātāki inovācijas modeļi, procesa inovācijas un absorbēšanas un pielāgošanas nozīme), tādēļ viena politikas joma nevar sekmēt inovāciju visos reģionos. Lai reģioni paši veidotu inovāciju sistēmas un efektīvāk izmantotu zināšanas un tehnoloģijas, tiem ir jāpiesaista vietējās zināšanas. Visbeidzot, šā ziņojuma tēmu ietekmēja arī Eiropas radošuma un inovācijas gads.

Galvenais šā ziņojuma mērķis ir norādīt uz faktoriem, kuri var stimulēt radošumu un inovāciju gan attīstītajos, gan mazāk attīstītajos reģionos. Šis ziņojums aptver tehnoloģisku inovāciju un arī daudzus inovācijas veidus, kuri nav saistīti ar tehnoloģijām, piemēram, sociālās, mākslas, kultūras, procesa un pakalpojumu inovācijas.

Šajā ziņojumā ietvertie reģionālie dati vēl neatspoguļo krīzi. Līdz pat 2007. gadam bezdarba rādītāji strauji kritās un savstarpēji tuvojās (skatīt 1. faktu lapu). Taču pašlaik tie strauji pieaug Spānijā, Īrijā un visās trijās Baltijas valstīs, un sagaidāms, ka 2009. gadā tie sasniegs 11 līdz 17 %, vairāk nekā dubultojot 2007. gada rādītājus⁶. Sagaidāms arī, ka šīs piecas dalībvalstis piedzīvos ekonomikas izaugsmes palēnināšanos, tādējādi pārtraucot ilgstošo izaugsmes periodu (skatīt 2. faktu lapu).

Ziņojumā arī sniegts pārskats par debatēm attiecībā uz teritoriālo kohēziju, kuras pagājušajā gadā uzsāka ar Zaļo grāmatu.

¹ COM(2008) 876.

² SEC(2007) 1547.

³ COM(2008) 371.

⁴ *Regional innovation Scoreboard 2006, MERIT.*

⁵ Kopsavilkums ESAO ministru sanāksmei par tēmu "Inovatīvu reģionu veidošana" (*Building Innovative Regions*), 2009. gada marts.

⁶ Eiropas Komisijas ekonomikas prognoze, 2009. gada pavasaris.

Šim ziņojumam ir pievienotas 11 faktu lapas, kurās apkopoti un analizēti galvenie rādītāji saistībā ar radošumu un inovāciju.

2. RADOŠUMA UN INOVĀCIJAS REĢIONĀLĀ DIMENSIJA

Šajā ziņojumā radošums saprotams kā jaunu un noderīgu ideju⁷ radīšana, savukārt inovācija – kā jaunu un noderīgu ideju praktiska īstenošana. Reģionālā dimensija nozīmē, ka idejai ir jābūt jaunai un noderīgai reģionā. Rezultātā analīze aptver gan darbības, kas virza uz priekšu zināšanu robežu, gan darbības, kas ļauj reģioniem pietuvoties minētajai robežai.

2.1. Radošums

Kā tiek radītas jaunas un noderīgas idejas? Pretēji izplatītajam priekšstatam par vientuļo izgudrotāju, vairums jauno ideju tiek radītas, mijiedarbojoties cilvēkiem un jo īpaši – dažādiem un talantīgiem cilvēkiem. Tas ir viens no iemesliem, kuru dēļ patentu pieteikumi un kultūras pasākumi ir sakopoti pilsētās. Lai stimulētu šādu mijiedarbību, reģioniem ir jāattīsta pašiem savi talanti, jāpiesaista talanti un jābūt iecietīgiem pret dažādību.

2.1.1. Vietējo talantu attīstība

Izglītība un apmācība var palīdzēt cilvēkiem attīstīt talantus un radošumu. Taču reģionos vēl joprojām ievērojami atšķiras izglītības līmenis. Reģionālās konkurētspējas un nodarbinātības (RKN) mērķa un pārejas reģionos⁸ augstskolu absolventu daļa ir gandrīz par deviņiem procentu punktiem lielāka nekā konverģences reģionos (skatīt 1. attēlu). Tāpat konverģences reģionos krietni atpaliek līdzdalība mūžizglītībā; šo reģionu rādītājs ir puse no RKN reģionu rādītāja.

Cilvēkkapitāla intensitātes (CKI) indekss liecina, ka iedzīvotāju grupā vecumā no 25 – 64 gadiem vidusskolas un augstskolas absolventu skaits ir līdzsvarots (skatīt 3. faktu lapu). Vairumā reģionu Portugālē, Itālijā, Grieķijā un Spānijas dienvidos ir slikti rezultāti, kas nozīmē, ka tie varētu mazāk stimulēt radošumu. Atšķirība starp konverģences reģioniem un RKN reģioniem ir ievērojama (9 punkti), taču tā samazinās, pateicoties tam, ka ir pastiprināti pieaudzis vidusskolu absolventu skaits konverģences reģionos.

Visā Eiropas Savienībā CKI ievērojami pieauga laikā no 2000. līdz 2007. gadam. Šī tendence turpināsies, jo darba tirgū iesaistās vairāk jaunu un labāk apmācītu cilvēku. Sievietes arvien vairāk iegūst vidēja un augsta līmeņa kvalifikācijas. Faktiski pašlaik jaunām sievietēm bieži ir labāka kvalifikācija nekā jauniem vīriešiem (skatīt 4. faktu lapu).

2.1.2. Talantu un apmeklētāju piesaiste

Talanta rādītājus reģionā var uzlabot, motivējot talantīgus cilvēkus pārcelties uz dzīvi šajā reģionā vai vienkārši apmeklēt to. Lai gan pārvietošanās valsts iekšienē var palīdzēt atsevišķiem reģioniem un pilsētām, valsts talantu kopumu var uzlabot tikai, piesaistot talantus no ārvalstīm. Ārvalstīs dzimušu augstskolu absolventu daļa Eiropas Savienībā ir tikai 2 %,

⁷ On creativity, 2008, Ernesto Villalba, JRC.

⁸ Pakāpeniskas attīcināšanas un pakāpeniskas neattiecināšanas reģioni ir apvienoti pārejas reģionu grupā, jo abi saņem pārejas atbalstu.

turpretim ASV tie ir 6 %, proti, līmenis, kuru sasniedz tikai astoņi ES reģioni. Ierosinātā ES Zilā kartē⁹ palīdzēs piesaistīt vairāk absolventu no ārvalstīm.

Darbspējīgā vecuma iedzīvotāju daļa, kuri ir dzimuši citā valstī, ir līdzīga ārvalstīs dzimušo augstskolu absolventu daļai; šī daļa ir lielāka Londonā, Luksemburgā, Briselē un Vīnē, kur vairāk nekā viens no trijiem strādājošajiem ir dzimis ārvalstīs (skatīt 5. faktu lapu), savukārt daudzi ļoti zemi rādītāji ir sastopami vairumā Centrāleiropas un Austrumeiropas dalībvalstu (CA DV). Konverģences reģionos tie ir tikai 3 %, bet RKN reģionos šie rādītāji ir četras reizes lielāki.

Par laimi valstīm un reģioniem, kuros ir augsts iedzīvotāju izceļošanas līmenis, vairums iedzīvotāju saglabā saikni ar savu dzimto valsti. Dažās dalībvalstīs, piemēram, ir ievērojams naudas pārvedumu pieplūdums. Tas nodrošina spēcīgu kapitāla pieplūdumu, kas ir viens vai vairāki procentu punkti no IKP gadā¹⁰, taču sakarā ar krīzi šis rādītājs varētu kristies.

Daudzi ES pilsoņi jau ir atgriezušies CA DV, jo šajās valstīs daļēji Kohēzijas politikas ietekmē ir uzlabojušās nodarbinātības iespējas un algas, un arī tādēļ, ka dažās nozīmīgākajās galamērķa dalībvalstīs pieaug bezdarbs. Tā rezultātā samazinās naudas pārvedumi, bet šīs personas paņem sev līdzīgu starptautisku pieredzi, uzlabotas uzņēmējdarbības iemaņas un kontaktus. Iepriekšējos gados Īrija un Spānija zaudēja iedzīvotājus sakarā ar to, ka izceļotāju bija vairāk nekā ieceļotāju, taču pēdējos gados šīs valstis, izmantojot mobilitāti un migrāciju Kopienas iekšienē, ir ieguvušas jaunus iedzīvotājus, pateicoties lielajai ekonomikas izaugsmei un atvērtākai attieksmei.

Arī darījumu ceļojumi stimulē mijiedarbību un ideju apmaiņu. Lai gan ir arvien vairāk un arvien labākas iespējas sazināties un sadarboties tiešsaistē, tikšanās klātienē vēl joprojām ir pieprasītas. Darījumu un zinātniskās konferences vēl arvien piesaista lielus cilvēku pūļus no visas pasaules. Daudzām pilsētām un reģioniem darījuma ceļojumi ir nozīmīgs izaugsmes un nodarbinātības avots. Atpūtas ceļojumu mērķis nav apmainīties ar idejām, bet tas var palīdzēt bagātināt sabiedrisko dzīvi pilsētās, tādējādi stimulējot radošumu. Atbraucēju skaits viesnīcās uz vienu iedzīvotāju (skatīt 6. faktu lapu) liecina par panākumiem bagātākajiem darījuma ceļojumu galamērķiem, kā arī liecina par ļoti mazu atbraucēju skaitu CA DV.

2.1.3. Iecietība

Iecietība pret atšķirīgu pieredzi un atšķirīgiem dzīvesveidiem palīdz ne tikai noturēt un piesaistīt talantus, bet arī radīt atklātu vidi, kurā plaukst radošums un tiek novērtēta daudzveidība. Tomēr dažās valstīs iedzīvotāji nav apmierināti, ja tiem kaimiņos vai ļoti augstā politiski vēlēta amatā ir cilvēks ar atšķirīgu etnisko vai reliģisko piederību, atšķirīgu pārliecību vai seksuālo orientāciju vai cilvēks ar invaliditāti (skatīt 7. faktu lapu). Eiropas Savienībā diskriminācija šādu apsvērumu dēļ ir aizliegta¹¹. Tomēr atšķirībā no ASV un Islandes astoņās dalībvalstīs vairāk nekā puse respondentu atbildēja, ka nebūtu apmierināti, ja augstu vēlētu politisko pozīciju ieņemtu cilvēks ar atšķirīgu etnisko piederību, savukārt deviņās dalībvalstīs cilvēki nepieņemtu faktu, ka valsti vada homoseksuālis.

Lai gan kopumā respondenti apgalvoja, ka viņuprāt diskriminācija attiecīgajās dalībvalstīs vairs nav tik izplatīta, 17 dalībvalstīs vismaz viens no diskriminācijas veidiem tiek uzskatīts

⁹ COM(2007) 637.

¹⁰ Pārvedumu plūsmas, 2007. g. Eurostat.

¹¹ ES Pamattiesību hartas 21. pants.

par plašāk izplatītu nekā pirms pieciem gadiem. Gandrīz visās dalībvalstīs tostarp tiek minēta diskriminācija etniskās piederības dēļ, kā arī, pamatojoties uz reliģiju, homoseksualitāti vai dzimumu. Lai gan attīstītākajām dalībvalstīm ir tendence būt nedaudz tolerantākām, ne visas tādas arī ir, un pieaugošais bezdarbs varētu palielināt diskrimināciju.

Bezdarba rādītāji ārvalstīs dzimušo iedzīvotāju vidū bieži vien ir augstāki ES dalībvalstīs, divas līdz pat trīs reizes pārsniedzot rādītājus attiecībā uz attiecīgajā valstī dzimušajiem iedzīvotājiem. Šie augstie rādītāji daļēji ir saistīti ar nepietiekamām vietējās valodas zināšanām un zemāku izglītības līmeni, kā arī ar diskrimināciju. Tā kā migrācija no trešām valstīm būs vienīgā iespēja novērst iedzīvotāju skaita samazināšanos, turpmāk būs arvien svarīgāk nodrošināt to, ka migrantiem un viņu bērniem ir iespējas atrast darbu un dibināt uzņēmumus¹². Labāka piekļuve atbilstīgai apmācībai un augstākajai izglītībai palīdzēs uzlabot šo cilvēku integrāciju darba tirgū¹³.

Pamata radošās aprindas (skatīt 8. faktu lapu) ekonomikai ir jo īpaši nozīmīgas, jo to pārstāvji rada vairāk ideju un ir lielāka varbūtība, ka tie izveidos jaunus uzņēmumus, tādējādi radot gan izaugsmi, gan darbavietas¹⁴. Analīze liecina, ka ASV¹⁵ šīs aprindas saista talantu pilnas, iecietīgas un progresīvo tehnoloģiju pilsētas. Pamata radošo aprindu profesiju pārstāvji ir inženieri, rakstnieki, arhitekti, zinātnieki, profesori un mākslinieki, kā arī citas profesijas, kas saistītas ar nozīmīgu jauno produktu, procesu un pakalpojumu radīšanu.

Eiropas Savienībā pamata radošās aprindas ir ļoti koncentrētas galvaspilsētās un reģionos ap tām, un Beneluksa un Ziemeļvalstīs, kā arī Īrijā un Apvienotajā Karalistē. Šajos reģionos ir liela ārvalstīs dzimušo augstskolu absolventu daļa, tur ir platjoslas piekļuve un bieži vien lielas pilsētas, kas apstiprina minēto tendenci. Šie reģioni un lielpilsētu teritorijas arvien biežāk tiek atzīti par spēcīgiem inovācijas dzinējspēkiem, un daudzas pilsētas īsteno pasākumus, lai kļūtu vēl radošākas, piesaistot augsti izglītotus, radošus cilvēkus un nodrošinot labvēlīgu vidi inovatīvām darbībām un ideju īstenošanai¹⁶. Konverģences reģionos pamata radošo aprindu daļa ir mazāka (5 %) nekā RKN reģionos (8 %), kas varētu būt saistīts ar mazāku augstskolu absolventu un ārvalstīs dzimušo iedzīvotāju daļu, kā arī ar mazāku IKT izmantojumu. Piemēram, 2008. gadā konverģences reģionos platjoslas piekļuve 32 % apmērā vēl joprojām ievērojami atpaliek no 57 % RKN reģionos, bet ir jau krietni lielāka nekā 2004. gadā, kad tie bija tikai 8 %.

¹² COM(2008) 394.

¹³ *Jobs for Immigrants*, 2008, ESAO.

¹⁴ *Creative class and regional growth*. 2007, R.A. Boschma & M. Fritsch.

¹⁵ *The Rise of the Creative Class*. 2002, Richard Florida.

¹⁶ *Competitiveness of European Metropolitan Regions* www.acre.socsci.uva.nl/

1. attēls: Radošuma rādītāji saskaņā ar reģiona tipu

Rādītājs	Periods	Vienība	Konverģence	Pāreja	RKN
Augstskolu absolventi *	2007	% no iedzīvotājiem vecumā no 25-64 gadiem	17	25	26
Pieaugušo vecumā no 25-64 gadiem piedalīšanās izglītībā un apmācībā *	2007	% no iedzīvotājiem vecumā no 25-64 gadiem	5,1	8,1	11,5
Citā valstī dzimušie iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 64 gadiem *	2007	% no iedzīvotājiem vecumā no 15-64 gadiem	2,8	10,3	12,5
Bezdarba rādītāji	2007	% no aktīvajiem iedzīvotājiem	9,2	8,4	6,1
Bezdarba rādītāju tendences	2000 - 2007	Izmaiņas, izteiktas % punktos	-4,6	-3,0	-0,5
Atbraucēju skaits viesnīcās *	2006-07	Atbraucēju skaits uz iedzīvotāju	0,7	1,4	1,4
Pamata radošās aprindas *	2006-07	% no iedzīvotājiem vecumā no 15-64gadiem	5,4	6,9	8,3
Platjoslas piekļuve**	2008	% no māsaimniecībām	32	43	57

* izp. FR9 ** izp. FR9, DE5, DEC, UKD1, UKE1, UKK3, UKM5

2.2. Inovācija

Šajā ziņojumā uzsvars tiek likts uz reģionālo aspektu, bet inovācijai ir arī globālais aspekts. Pētījumi¹⁷ liecina, ka ES atpaliek no ASV, bet ir sākusī tās panākt. Jo īpaši Eiropas Savienībā straujāk uzlabojas rādītāji attiecībā uz augstskolu absolventiem, pētniekiem, publisko pētniecību un attīstību, riska kapitālu, platjoslas piekļuvi un attiecībā uz pakalpojumiem, kas balstīti uz zināšanām³, un ES ir izvirzījusies vadībā attiecībā uz zinātņu un inženierijas absolventiem, preču zīmēm, maksājumu bilanci tehnoloģiju jomā un attiecībā uz nodarbinātību vidēji augsto un augsto tehnoloģiju ražošanā³.

Jaunu un noderīgu ideju var praktiski īstenot sociālajā, kultūras un ekonomikas jomā. Sociālā inovācija var uzlabot bērnu aprūpes sistēmas, veselības aprūpi mājās, kā arī veicināt ilgtspējīgu transportu. Inovācija kultūras jomā var radīt jaunas mākslas formas. Ekonomikā inovācija var mazināt enerģijas patēriņu, racionalizēt procesus un uzlabot produktu un pakalpojumu izstrādi, kas visi ir elementi ar tendenci stimulēt ražīgumu. Daudzi reģioni ir piedzīvojuši ievērojamu ražīguma izaugsmi (skatīt 9. faktu lapu). Pārsvarā reģioni ar lielāko ražīguma izaugsmi ir CA DV. Konverģences reģionos rūpniecības un pakalpojumu jomā kopš 2000. gada ražīgums ir pieaudzis par 2 % gadā, kas ir divreiz lielāks rādītājs nekā RKN reģionos. Šo izaugsmi sekmēja izglītības līmeņa paaugstināšanās, labāks un plašāks IKT lietojums un liels ārvalstu tiešo ieguldījumu pieplūdums.

Ārvalstu tiešie ieguldījumi ir būtisks ieguldījumu avots gandrīz visās CA DV (skatīt 3. attēlu), kur no 2005. līdz 2007. gadam neto ārvalstu tiešo ieguldījumu plūsmas pārsniedza 3 % no IKP gadā. Taču ārvalstu tiešie ieguldījumi ne vienmēr nozīmē jauna uzņēmuma radīšanu. Vairumā gadījumu ārvalstu tiešie ieguldījumi nozīmē to, ka ārzemju investors iegūst uzņēmuma kontrolpaketi. Lielā ražīguma izaugsme konverģences reģionos ir galvenais iemesls tam, ka ir būtiski samazinājušās IKP atšķirības uz iedzīvotāju. Nodarbinātības rādītāju atšķirības kopš 2000. gada ir saglabājušās virs desmit procentu punktiem (skatīt 4. attēlu). Laikā no 2000. līdz 2006. gadam IKP uz iedzīvotāju salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju ir pieaudzis par sešiem punktiem, tādējādi pārejas reģioniem no ES vidējā rādītāja atpaliekot vairs tikai par 4 punktiem; savukārt konverģences reģioni ar 59 % ir pietuvojušies 75 % robežai, bet vēl joprojām ievērojami atpaliek no šā mērķa (skatīt 2. faktu lapu).

¹⁷ European Innovation Scoreboard 2008, 2009, MERIT.

2.2.1. Jauni uzņēmumi

Jaunas idejas bieži vien īsteno jauni uzņēmumi. Jaunie uzņēmumi var būt vietēju uzņēmēju radīti vai ārvalstu tiešo ieguldījumu rezultāts. Jaunu uzņēmumu dibināšana ir inovācijas stūrakmens. Jauni inovatīvi uzņēmumi var iekarot tirgus nišas un strauji augt (tā sauktās Gazeles). Taču ne vienmēr ir viegli izveidot jaunu uzņēmumu. Pasaules Banka¹⁸ norāda, ka vismaz simts valstīs uzņēmējdarbības uzsākšana ir vienkāršāka, nekā tas ir Vācijā, Austrijā, Grieķijā, Spānijā un Polijā (skatīt 2. attēlu). Vienīgi Īrija un Apvienotā Karaliste ir iekļuvušas labāko desmitniekā.

2. attēls: Uzņēmējdarbības vides pieejamības novērtējums, 2009. g.

Valsts	Uzņēmējdarbības vides pieejamības novērtējums	Uzņēmējdarbības uzsākšana
Īrija	7	5
Apvienotā Karaliste	6	8
Francija	31	14
Dānija	5	16
Somija	14	18
Beļģija	19	20
Igaunija	22	23
Rumānija	47	26
Ungārija	41	27
Zviedrija	17	30
Portugāle	48	34
Latvija	29	35
Slovēnija	54	41
Slovākija	36	48
Nīderlande	26	51
Itālija	65	53
Luksemburga	50	69
Lietuva	28	74
Bulgārija	45	81
Čehija	75	86
Vācija	25	102
Austrija	27	104
Grieķija	96	133
Spānija	49	140
Polija	76	145
Ierindojums sarakstā ar 181 valsti.		
Avots: Pasaules bankas 2009. gada ziņojums par uzņēmējdarbības vides pieejamību (<i>World Bank Ease of Doing Business Report 2009</i>)		

Eiropadomes 2006. gada pavasara sanāksmē tika noteikti trīs skaidri mērķi, lai panāktu, ka jauna uzņēmuma reģistrācija ir vienkāršāka, lētāka un ātrāka, taču līdz 2008. gadam tikai deviņas dalībvalstis sasniedza visus trīs mērķus¹⁹.

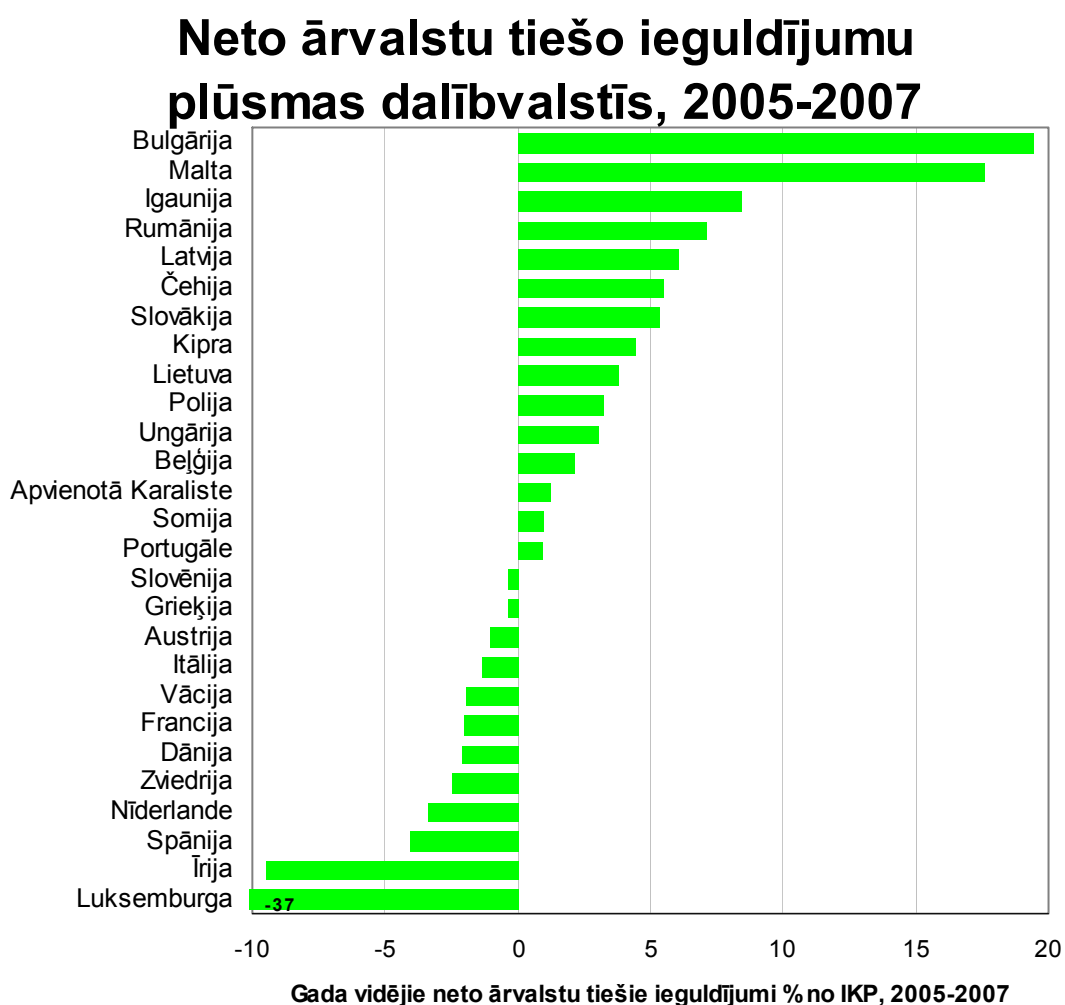
¹⁸ *Doing Business 2009 Report*, Pasaules Banka.

¹⁹ http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/start-ups/startups2008.pdf

Vēl viens nozīmīgs veids uzņēmējdarbības stimulēšanai ir aktīvi popularizēt to kā karjeras iespēju, jo īpaši reģionos ar augstiem (jauniešu) bezdarba rādītājiem. Izglītība uzņēmējdarbības jomā varētu pārliecināt vairāk jaunu cilvēku pāriet no idejām uz darbiem.

Jauni ārvalstu uzņēmumi bieži vien ir koncentrēti galvaspilsētas reģionā, kā tas ir, piemēram, Čehijā, Slovākijā, Somijā un Portugālē (skatīt 10. faktu lapu). Bieži vien tie atrodas arī robežreģionos, jo īpaši pie robežām, kuras ir tuvākas pārējai Eiropas Savienībai, piemēram, Polijas un Ungārijas rietumos, Rumānijas ziemeļrietumos, kā arī Francijas austrumos. Laikā no 2005. līdz 2007. gadam attiecībā uz jaunu ārvalstu uzņēmumu skaitu uz iedzīvotāju konverģences reģioni apsteidza RKN reģionus. Krīzes iespaidā ārvalstu tiešie ieguldījumi mazināsies, un būs mazāk jaunu ārvalstu uzņēmumu. Pētījumi²⁰ liecina, ka reģionālā politika labāk sekmē zināšanu pārnesi no ārvalstu uzņēmumiem, nekā valsts politika.

3. attēls: Neto ārvalstu tiešie ieguldījumi % no IKP, 2005. – 2007. gads

Viens no pakalpojumu direktīvas mērķiem ir līdz 2009. gada beigām atvieglināt uzņēmumu izveidi pakalpojumu jomā citās dalībvalstīs. Pateicoties tam, jo īpaši robežreģionos varētu

²⁰

Final Report, 2009, DYNREG

http://www.esri.ie/research/research_areas/international_economics/dynreg

pieaugt ārvalstu tiešie ieguldījumi. Vislielākā ietekme uz nodarbinātību un uzņēmumu izveidi visā Eiropā tiks nodrošināta, ja valsts, reģionālās un vietējās iestādes direktīvu īsteno nekavējoties un pilnībā.

2.2.2. Pastāvošie uzņēmumi

Pastāvošie uzņēmumi rada inovācijas ar pētniecības un attīstības palīdzību un citām metodēm²¹, piemēram, tehnoloģiju pārņemšana, ar tehnoloģijām nesaistīti inovācijas veidi un pieejamo zināšanu jaunas kombinācijas. Pētījumos²² uzsvērts, ka lieli uzņēmumi vairāk iegulda pētniecībā un attīstībā un vairāk nodarbojas ar inovāciju uzņēmuma iekšienē, savukārt MVU ir ierobežotāka piekļuve finanšu līdzekļiem un tie rada mazāk inovāciju, kā arī izmanto ārpalpojumu savām inovācijas vajadzībām. Tomēr ātras izaugsmes maziem un vidējiem uzņēmumiem var būt pat vēl lielāka ietekme uz inovāciju, bet tos var kavēt aizsargāti tirgi un citi šķēršļi.

Pētniecība un attīstība ir ļoti koncentrēta atsevišķās nozarēs (ražošanas rūpniecība veido 80 %) un reģionāli (piemēram, 30 % no uzņēmumu izdevumiem par pētniecību un attīstību (skatīt 11. faktu lapu) ir ietverti tikai desmit reģionos). Tikai 29 reģionos uzņēmumi pētniecībā un attīstībā iegulda vairāk nekā 2 % no IKP. Lielākajā daļā reģionu šī daļa ir mazāka par 1 %. Kopumā ES pētniecībai un attīstībai tērē daudz mazāk nekā ASV, bet dažas dalībvalstis atsevišķās ražošanas nozarēs tērē tikpat, cik ASV. Taču pētniecība un attīstība veido tikai mazu daļu no izdevumiem, kuri saistīti ar inovāciju.

RKN reģionos uzņēmumu izdevumi par pētniecību un attīstību ir 1,3 %, kas ir četras reizes vairāk nekā konverģences reģionos. Mazāk attīstītajos reģionos tehnoloģiju izplatībai, šķiet, ir lielāka nozīme, par ko liecina ievērojamā atšķirība patentu skaitā uz vienu iedzīvotāju, proti, RKN reģioni iesniedz 13 reizes vairāk patentu pieteikumu nekā konverģences reģioni.

4. attēls: Inovācijas rādītāji pēc reģiona tipa

Rādītājs	Periods	Vienība	Konverģence	Pāreja	RKN
Ražīgums rūpniecības un pakalpojumu jomā (PPS)	2006	Indekss ES27=100	63	90	113
Ražīguma tendences rūpniecības un pakalpojumu jomā	2000-2006	Gada vidējā reālā ražīguma izaugsme % no iedzīvotājiem vecumā no 15-64 gadiem	1,9	1,3	0,9
Nodarbinātības līmenis	2007		59	64	69
IKP uz iedzīvotāju (PPS)	2006	Indekss ES27=100	59	95	122
IKP uz iedzīvotāju (PPS) tendence	2000 - 2006	Indeksa punktu izmaiņas	5,4	5,9	-4,4
Jauni ārvalstu uzņēmumi	2005-07	Uz miljonu iedzīvotāju	268	62	225
Pārmaiņas jaunajos ārvalstu uzņēmumos	2001-03 - 2005-07	Uz miljonu iedzīvotāju	118	-34	-18
Pētniecības un attīstības izdevumi uzņēmumu sektorā	2006 *	% no IKP	0,36	0,42	1,36

* izg. UKM5 UKM6

²¹ Neglected Innovators, 2008, MERIT.

²² Piemēram, Innobarometer 2007, 2008, Flash EB213, and R&D in Europe, 2009, K. Uppenberg, EIB.

2.3. Secinājumi

Finanšu krīze un ekonomikas lejupslīde pastiprina radošuma un inovācijas nozīmi. Veiktā analīze norāda uz to, ka radošumam un inovācijai ir nenoliedzama reģionālā dimensija. Vairums rādītāju RKN reģionos ir augsti, piemēram, pamata radošās aprindas, pētniecība un attīstība un cilvēkkapitāla intensitāte. Tomēr citi rādītāji, piemēram, ārvalstu tiešie ieguldījumi un ražīguma pieaugums, ir augstāki konverģences reģionos. Ko var secināt no šīm tendencēm?

Konverģences reģioni var gūt lielākas priekšrocības no ārvalstu uzņēmumiem, integrējot tos reģionālajā ekonomikā un uzlabojot to absorbēšanas spējas. Spēcīgas saiknes starp ārvalstu uzņēmumiem un vietējiem piegādātājiem uzlabo efektivitāti, vietējo nodarbinātības līmeni un zināšanu nodošanu. Šiem reģioniem būtu jāuzlabo izglītības līmenis un jāpalielina līdzdalība apmācībā, jo šie elementi ļaus uzlabot reģionu spēju izmantot jaunas idejas un praksi un palīdzēs tiem saglabāt spēcīgo ražīguma izaugsmi.

Turklāt šiem reģioniem būtu jāklūst pievilcīgākiem ceļotājiem tūrisma un darījumu nolūkos, piemēram, stimulējot kultūras un radošus pasākumus. Tas stimulētu apmaiņu ar jaunām idejām un, iespējams, padarītu reģionu pievilcīgāku jauniem iedzīvotājiem un migrantiem, kuri vēlas atgriezties.

Pārejas reģioni pietuvojas RKN reģionu līmenim, tomēr daudzi to ekonomikas rādītāji, tostarp ražīgums un nodarbinātība, vēl joprojām ir zemāki. Rādītāji attiecībā uz inovāciju, piemēram, pētniecības un attīstības, patentu un cilvēkkapitāla rādītāji vēl joprojām ievērojami atpaliek. Lai pārietu no ekonomikas, kuras uzmanības centrā ir rentabilitāte, uz ekonomiku, kuras virzītājspēks ir inovācija²³, šiem reģioniem ir jāuzlabo uzņēmējdarbības vide un vairāk jāiegulda pētniecībā un attīstībā, izglītībā un apmācībā, kā arī pamata radošo prasmju attīstībā.

RKN reģioniem būtu jānodrošina maksimāla labuma gūšana no citās valstīs dzimušo iedzīvotāju lielā skaita, nodrošinot šo iedzīvotāju integrāciju darba tirgū un atvieglotot tiem uzņēmumu izveidi. Lai šie reģioni arī turpmāk būtu konkurētspējīgi pasaules mērogā, tiem ir jāpalielina ieguldījumi radošumā un inovācijās, kā arī jāpaātrina pāreja no jaunas idejas līdz jaunam produktam, pakalpojumam vai procesam.

Radošums un inovācijas var attīstīties vidē, kurā pieņem jaunas idejas un pieejas, kā arī veicina to rašanos. Reģions, kurā cilvēkus diskriminē, pamatojoties uz viņu etnisko piederību, pārliecību, dzimumu, invaliditāti, vecumu vai seksuālo orientāciju, būs ne tikai netaisnīgāks, bet arī mazāk konkurētspējīgs. Tādēļ visiem reģioniem ir jācenšas mazināt diskrimināciju, veicināt kultūru dialogu un atvērtību pret cilvēkiem ar atšķirīgu pieredzi un atšķirīgu dzīvesveidu.

3. TERITORIĀLĀ KOHĒZIJA: DEBAŠU PAŠREIZĒJĀ SITUĀCIJA

Lisabonas Līguma 3. pantā ir noteikts, ka teritoriālā kohēzija ir tiešais mērķis turpmākajā kohēzijas politikā. Turklāt pašreizējā krīze ar tās asimetrisko teritoriālo ietekmi ir padarījusi nozīmīgāku teritoriālo kohēziju Eiropas Savienībā, un diskusija par šo tematu ir kļuvusi aktīvāka.

²³ *Global Competitiveness Report 2008-2009, 2008, World Economic Forum.*

Eiropas Komisija 2008. gada oktobrī pieņēma Zaļo grāmatu par teritoriālo kohēziju²⁴, uzsākot plašas publiskas debates par teritoriālo kohēziju un tās politisko ietekmi. Komisija saņēma 391 atbildi²⁵, tostarp komentārus no visām dalībvalstīm, no gandrīz 100 reģionālajām iestādēm, no vairāk nekā 150 reģionālajām un vietējām asociācijām, kā arī no pilsētām, ekonomikas un sociālajiem partneriem, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, pētniecības iestādēm un privātpersonām. Eiropas Parlaments, Reģionu komiteja un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja ir pieņēmuši atzinumus attiecībā uz Zaļo grāmatu par teritoriālo kohēziju.

Šajā iedaļā īsi apkopoti apspriešanās galvenie rezultāti.

3.1. Teritoriālās kohēzijas definīcija, darbības joma un mērogs

Zaļajā grāmatā par teritoriālo kohēziju tās definīcija netika sniegta, bet gan pieprasīta. Reaģējot uz Zaļo grāmatu, Eiropas Parlaments puda bažas, ka bez “definīcijas, par kuru kopīgi vienosies, kuru izmantos un izprātīs visas ieinteresētās personas”, būs grūti debatēt par politikas ietekmi. Daži respondenti piekrita šim viedoklim, bet citi apgalvoja, ka precīzas definīcijas pieprasīšana nevajadzīgi aizkavēs debates. Laimīgā kārtā, šo debašu rezultātā tika panākta vispārēja vienošanās par teritoriālās kohēzijas mērķi un pamatelementiem.

Teritoriālās kohēzijas mērķis ir veicināt visu teritoriju saskaņotu un ilgtspējīgu attīstību, pamatojoties uz to teritoriālajām iezīmēm un resursiem.

Tika panākta vispārēja vienošanās par trim pamatelementiem šā mērķa sasniegšanai:

- koncentrācija (nodrošināt kritisko daudzumu, vienlaicīgi novēršot negatīvos ārējos faktorus),
- sasaiste (uzsvērt to, cik nozīmīgi ir efektīvi sasaistīt atpalikušās teritorijas un izaugsmes centrus, nodrošinot infrastruktūru un piekļuvi pakalpojumiem) un
- sadarbība (darboties kopā pāri administratīvajām robežām, lai panāktu papildināmību).

Saņemtajās atbildēs bija uzsvērts tas, ka teritoriālā kohēzija papildina un pastiprina ekonomisko un sociālo kohēziju, kā arī tas, ka trīs pamatelementi jau ir skaidri ietverti kohēzijas politikā. Daži uzskata, ka teritoriālā kohēzija galvenokārt kalpo sociālās un ekonomiskās kohēzijas vajadzībām, taču lielākā daļa domā, ka tas ir plašāks horizontāls jēdziens, kas ir pamatā visām politikas jomām visos administratīvajos līmeņos.

Daudzi komentāru sniedzēji uzsvēra teritoriālās kohēzijas solidaritātes aspektu; citi savukārt tajā saskata Eiropas sociālā modeļa teritoriālo aspektu. Tas nozīmē, ka ir jāņem vērā teritoriju ekonomiskās un sociālās atšķirības visos līmeņos (gan Eiropas Savienības, gan reģionālā, gan vietējā līmenī). Daudzās atbildēs apgalvots, ka laba dzīves kvalitāte, vienlīdzīgas iespējas un piekļuve vispārējās nozīmes pakalpojumiem visās teritorijās ir būtiskas gan solidaritātei, gan konkurētspējai.

Respondentu mazākums ierosināja sasaistīt teritoriālo kohēziju ar nedaudzām ģeogrāfiskajām iezīmēm, kuras varētu ietekmēt attīstību. Tie ierosināja arī īpašu ES politiku un finansējumu,

²⁴ COM(2008) 616.

²⁵ http://ec.europa.eu/regional_policy/consultation/terco/consultation_en.htm

un pat visaptverošas ES stratēģijas attiecībā uz šīm teritorijām. Tomēr lielākā daļa atbildētāju, tostarp lielākā daļa dalībvalstu, apgalvoja, ka šīs iezīmes vien nenodrošina izdošanos, kā arī neņem vērā dalībvalstu un reģionu spējas nodrošināt piemērotus politiskos risinājumus, tādēļ nav nepieciešama īpaša attieksme, kur nu vēl kompensācijas. Šī reakcija apstiprina to, ka par pamatu problēmu risināšanā un politikas izstrādē būtu jāņem teritorijas sociālekonomiskā situācija. Turklāt tie uzsvēra, ka kohēzijas politika jau tagad nodrošina pietiekamu elastību, lai risinātu dažādas problēmas dažādās teritorijās.

Daudzās atbildēs apgalvots, ka dažādām problēmām (piemēram, sociālā atstumtība un pilsētu izplešanās, pakalpojumu pieejamība un plūdu risks) ir nepieciešami atšķirīga teritoriālā līmeņa politiski risinājumi. Piemēram, atšķirīgi risinājumi trūcīgās piepilsētas zonās un lielpilsētu teritorijās, upju baseinos un kalnainās teritorijās. Vajadzība pēc Eiropas atbalsta un vēlām elastības, lai funkcionāli atrisinātu problēmas, ir jāskata, ievērojot subsidiaritātes principu.

3.2. Labāka koordinācija un jaunas teritoriālās partnerības

Vairumā komentāru teritoriālā kohēzija tiek saistīta ar integrētas pieejas, vairāku līmeņu pārvaldības un partnerības jēdzienu; visi trīs ir augsti vērtētas kohēzijas politikas vērtības. Jo īpaši pozitīvi ir novērtētas tādas Kopienas iniciatīvas kā *URBAN* un lauku attīstības iniciatīva *LEADER*. Tomēr daudzi respondenti apgalvo, ka teritoriālajai kohēzijai ir jāuzlabo teritoriālā dimensija Kopienas politikas izstrādē un piemērošanā. Daudzi respondenti, piemēram, lūdza nodrošināt labāku koordināciju un saskaņotību starp dažādiem ES instrumentiem un fondiem.

Vienprātība valda attiecībā uz to, ka dažādu līmeņu publiskajai politikai ir jāņem vērā tās teritoriālā ietekme, lai izvairītos no pretējiem efektiem. Tas jo īpaši attiecas uz Eiropas politiku ar teritoriālu ietekmi, piemēram, kohēzijas, transporta, enerģijas, lauksaimniecības, vides, nodarbinātības, konkurences un pētniecības jomā. Daži respondenti uzsvēra to, ka ir jāņem vērā arī Lisabonas un Ģēteborgas stratēģiju teritoriālā dimensija. Ja teritoriālo ietekmi ņemtu vērā politikas izstrādes posmā, varētu uzlabot papildināmību un efektivitāti. Tādēļ ir nepieciešams labāk saprast publiskās politikas teritoriālo ietekmi. Vairumā komentāru tika pieprasīts, lai ES šajā jomā uzņemās vadošo lomu, piemēram, pārbaudot iespējas stiprināt esošo ietekmes novērtējumu teritoriālo dimensiju.

Visi respondenti piekrita, ka koordināciju arī var uzlabot, vairāk izmantojot vairāku līmeņu pārvaldību. Lielākā daļa neuzskata, ka tas mainītu kompetences sadalījumu, jo īpaši attiecībā uz teritorijas plānošanu. Daudzās atbildēs tika uzsvērts tas, ka politikas izstrādē, īstenošanā un novērtēšanā liela nozīme ir reģionālajiem un vietējiem dalībniekiem, tostarp lielpilsētu un pilsētu, privātā sektora un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem. Komentāros ES tiek aicināta atvieglot pārrobežu teritoriālo pārvaldību (piemēram, pilsētu un lauku partnerības, lielpilsētas–reģioni, pilsētu tīkli), lai sasniegtu kritisko daudzumu publisko pakalpojumu nodrošināšanā vai lai attīstītu kopīgas intereses projektus. Vairākos komentāros bija apgalvots, ka Eiropas Savienībai ar kohēzijas politiku ir jāatbalsta iestāžu kapacitāte dažādos teritoriālajos līmeņos, kas arī padarītu efektīvākus tos politikas virzienus, kurus nefinansē no Eiropas Savienības līdzekļiem.

3.3. Labāka sadarbība

Teritoriālās sadarbības trīs daļas gandrīz vienbalsīgi ir atzītas par teritoriālās kohēzijas būtiskiem elementiem un ES pievienotās vērtības uzskatāmiem piemēriem. Daudzi vēlas spēcīgāku teritoriālo sadarbību, padarot to stratēģiskāku un vienlaikus arī elastīgāku un

vienkāršāku. Šajā saistībā tiek pozitīvi vērtēta Eiropas teritoriālās sadarbības grupa (ETSG), un atzīts tās potenciāls.

Pārrobežu reģioni tiek uzskatīti par Eiropas integrācijas izmēģinājumu lauku. Ieinteresētās personas no pārrobežu aglomerācijām vai dabas teritorijām, piemēram, varētu izmēģināt integrētus attīstības plānus un integrētu pakalpojumu nodrošināšanu.

Vairumā komentāru uzsvērts, ka ir svarīgi koordinēt valstu un reģionālās stratēģijas, noteikumus un finansējumu par labu ilgtspējīgai attīstībai starpvalstu teritorijās, kā tas tika darīts Baltijas jūras stratēģijā.

Eiropas Savienībai jāatvieglo apmaiņa ar pieredzi un labāko praksi. Tiek plaši atbalstīta starpreģionu sadarbības (jo īpaši *INTERREG C* un *URBACT*) stiprināšana, jo īpaši, darbojoties tīklā un salīdzinoši pētot labākās metodes, ar kurām risināt problēmas neatkarīgi no administratīvajām robežām.

Visbeidzot, respondenti aicina uzlabot kohēzijas un ārējās politikas koordinēšanu, stiprināt Eiropas kaimiņattiecību politiku un izmantot ETSG arī uz ārējām robežām.

3.4. Labāka izpratne par teritoriālo kohēziju

Visi respondenti piekrīt, ka ir nepieciešami labāki instrumenti teritoriālajai analīzei un labāki rādītāji, lai saprastu teritoriālās tendences. Politikas izstrādi varētu uzlabot, uzlabojot analīzi NUTS 3. līmenī, attīstot tematisko analīzi par migrāciju un klimata pārmaiņām, kā arī uzlabojot teritoriālās ietekmes novērtējuma instrumentus. Attiecībā uz šo ļoti liela nozīme ir *ESPON* programmai un *Urban Audit*.

Komisija tiek aicināta analītiskām vajadzībām papildināt datus par IKP uz iedzīvotāju ar citiem dzīves kvalitātes rādītājiem, piemēram, par cilvēkresursu [sabiedrības] attīstību, ilgtspējību, vājajām vietām, pakalpojumu pieejamību.